

LIETUVOS AKLŪJŲ BIBLIOTEKA

Tiflotyros padalinys

Asmeninių archyvų fondas

Apžvalga

TURINYS

Apie asmeninių archyvų fondą

Fondų apžvalga:

F-A – Antanas Adomaitis

F-B – Ona Baltrušaitytė

F-1 – Leonarda Patašienė

F-2 – Povilas Vitkauskas

F-3 – Alfonsas Valašinas

F-4 – Ona Vaisbutienė

F-5 – Mykolas Poznanskas

F-6 – Antanas Jonynas

F-7 – Beatričė Grincevičiūtė

F-8 – Povilas Četkauskas

F-9 – Juozas Marcinkus

F-10 – Lietuvos aklųjų draugijos (LAD) dokumentai (1962–1996 m.)

F-11 – Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos (LASS) 2006 m. centro tarybos dokumentai

F-12 – Pranas Lapė

F-13 – Antanas Grigutis

F-14 – Tiflografika. Tiflografikos plėtra Lietuvos aklųjų bibliotekoje (LAB)

F-15 – Tiflogijos, oftalmologijos ir meno premijų konkursų medžiaga

F-16 – Pranas Daunys

F-17 – Juozapas Kairys

Apie asmeninių archyvų fondą

Asmeninių archyvų fondas – sudedamoji LAB Tiflotyros padalinio pagrindinio dokumentų fondo dalis. Šiame fonde saugoma dokumentinė fizinių ir juridinių ir asmenų medžiaga, turinti išliekamąją vertę Lietuvos kultūrai, mokslui, menui, Lietuvos aklųjų ir silpnaregių paveldo istorijai. Asmeninių archyvų fondas formuojamas ir tvarkomas pagal Lietuvos Respublikos dokumentų ir archyvų įstatymą, Lietuvos valstybinio archyvų fondo nuostatus, Kilnojamųjų kultūros vertybių apsaugos įstatymą, LAB asmeninių archyvų fondų formavimo taisykles, kurios yra tapačios Lietuvos

mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje saugomų rankraštinių dokumentų ir jų fondų tvarkymo instrukcijai.

Priimant medžiagą į asmeninių archyvų fondą yra surašomas perdavimo–priėmimo aktas, patikrinami ir atrenkami dokumentai, vertinama jų išliekamoji vertė ir kokybė.

Kuo įdomus ir išskirtinis asmeninių archyvų fondas?

Norintiems geriau suprasti šio fondo reikšmę pateikiame trumpą istorinę apžvalgą.

Lietuvos aklųjų reikalais, jų globa, švietimu, lavinimu, medicinine ir socialine priežiūra pradėta sistemingai rūpintis tik XX a. trečiajame dešimtmetyje. Kaimyninėse šalyse tai daryti pradėta gerokai anksčiau. Jų pavyzdžiu ir patirtimi pasinaudota gana sėkmingai. Aklųjų švietimo pradininkai, aklųjų organizacijos vadovai vyko į kaimynines valstybes, dalyvavo konferencijose, pasitarimuose, kaupė patirtį, vežė į Lietuvą įvairias neregiamis reikalingas priemones. Kadangi pirmaisiais veiklos dešimtmečiais visas neregijų gyvenimas vienaip ar kitaip buvo susijęs su Kauno aklųjų institutu, čia ir koncentravosi pagrindinė veikla. Šioje įstaigoje buvo sukaupta daug įvairių mokymo ir lavinimo priemonių, įvairios įrangos, kurią naudojant aklieji mokinti jiems prieinamų amatų. Jie čia gaudavo ir įgydavo praktinių savarankiškumo įgūdžių, orientacijos ir mobilumo pagrindų. Netrukus, remiantis kaimyninių šalių patirtimi, mūsų šalyje pradėta rūpintis ir labai silpnai matančiais – silpnaregiais žmonėmis. Ši veikla davė gerų vaisių. Regos negalią turintys žmonės tapo išsilavinę, jie sėkmingai darbuojasi įvairiose įstaigose ir įmonėse, integruojasi į visuomenę.

Aklųjų švietimui, jų gerovei, ugdant jų savarankiškumą dirbo daug atsidavusių žmonių: pedagogų, medikų, socialinių darbuotojų, visuomenės veikėjų. Jie sukaupė patirtį perduodavo jaunesniems kolegoms. Išprusę aklieji taip pat įnešė svarų indelį į šį procesą. Aklųjų ir aklumo tematika sukaupė daug rašytinės medžiagos. Žymiausias XX a. aklųjų istorijos tyrinėtojas, socialinių mokslų daktaras Valentinas Vytautas Toločka susirūpino, kad neprapultų rašytiniai dokumentai ir kita Lietuvos aklųjų istorijai svarbi medžiaga. Jis pirmasis pradėjo kaupti ir saugoti organizuotos aklųjų veiklos istorinį paveldą. Tą daryti skatino ir kitus: aklųjų mokyklos pedagogus, mokslininkus, kolegas ir pažįstamus. Daug išliekamąją vertę turinčių dokumentų pateko į LAB, jos Tifloryros padalinį (anksčiau – Tiflotyros skyrius). Paminėsime keletą vertingų dokumentų: LAB fonduose saugomi visi pirmieji Lietuvoje neregijų problematikai skirti žurnalai, išleisti iki Antrojo pasaulinio karo, – „Mūsų aklieji“ ir „Aklųjų dalia“; taip pat saugoma Kauno aklųjų instituto kronika (1929–1940 m. ir 1949–1955 m.), įvairūs Lietuvos aklųjų sąjungos ir Lietuvos akliams globoti draugijos dokumentai ir kt.

Kita LAB saugomų dokumentų dalis – asmeniniai žmonių dokumentai, vadinami asmeniniais archyvais. Tai įvairūs asmens dokumentai, dienoraščiai, prisiminimai, darbo planai, įvairūs pranešimai ar jų tezės, įvairi korespondencija, literatūrinė ar muzikinė kūryba, rankraščiai, įvairūs užrašai ir kt. Dokumentai į biblioteką pateko įvairiais keliais. Asmeninius dokumentus

perduodavo garbingo amžiaus sulaukę senjorai, kurie didžiąją savo gyvenimo ir veiklos dalį – trisdešimt, keturiasdešimt ir daugiau metų – dirbo su aklaisiais ir silpnaregiais. Kitų asmenų sukauptas paveldas į biblioteką pateko jau po jų mirties: jį perdavė šeimos nariai, giminės ar artimieji. Nuolatos saugoti perduoti dokumentai yra unikalūs, atspindi tų žmonių gyvenimus, įvairias jų veiklas, to laikotarpio aktualijas. Pirmieji tokio pobūdžio dokumentai į biblioteką pateko apie 1970 m., o 2000 m. turėti jau devynių žmonių dokumentų rinkiniai.

2002 m., remiantis įvairių mūsų šalies bibliotekų sukaupta patirtimi, buvo pradėtas tvarkyti ir sisteminti LAB saugomas dokumentų fondas. Jis pavadintas asmeninių archyvų fondu.

Asmeninių archyvų fondas – tai unikalus ir vienintelis Lietuvoje žmonių asmeninės tiflodokumentikos rinkinių centras, saugykla. Čia saugoma įžymių aktyviai veikusių ir Lietuvos aklyjų ir silpnaregių labai dirbusių žmonių, taip pat ir gabių aklyjų asmeniniai dokumentai ir kūrybinis palikimas. Saugomi dokumentai yra įvairūs, jie parašyti ne tik reginčiųjų raštu: dalis parašyta Brailio raštu. Keliuose fonduose saugomi ir archyviniai garso įrašai, ikonografinė medžiaga. Didžioji saugomų dokumentų dalis parašyta lietuvių kalba, bet čia yra medžiagos ir anglų, vokiečių, lenkų, rusų kalbomis. Fonduose saugomų dokumentų apimtis skirtinga: kai kuriuose saugoma tik kelios dešimtys dokumentų, kituose – šimtai archyvinio paveldo dokumentų. Kiekvienas fondas turi suformuotą kartoteką, ja patogiu naudotis įvairių sričių specialistams, taip pat ir visiems kitiems bibliotekos vartotojams.

Sukaupti dokumentai yra unikalūs, dažnai vienetiniai egzemplioriai, jokiuose archyvuose ar kitose šalies bibliotekose nieko panašaus nerasime. Be to, saugomi dokumentai yra labai įvairių formatų: reginčiųjų raštu, Brailio raštu, garso įrašai, įvairi ikonografinė medžiaga. Šiuo metu LAB, asmeninių archyvų fonde sukaupta ir saugoma 19 susistemintų dokumentų fondų.

Visi asmeninių archyvų fondo dokumentai turi aiškius reikalavimus ir griežtą apskaitą. Vartotojai su dokumentais gali susipažinti tik LAB patalpose, kiekvienas vartotojas yra registruojamas, fiksuojama, su kokia medžiaga susipažino, nurodoma apsilankymo data.

Šio fondo medžiaga gali būti naudinga mokslininkams, kultūros darbuotojams, pedagogams, studentams, rašantiems įvairius darbus, žurnalistams, publicistams, žmonėms, besidomintiems aklyjų gyvenimu, jų praeitimi. Taip pat saugoma medžiaga gali sudominti ir giminės palikuonius, kurie norėtų susipažinti su tėvų ir senelių gyvenimu bei veikla, išsaugota rašytine medžiaga, ikonografija ir pan. Pateiksime vieną pavyzdį: kino režisierė Jadvyga Zinaida Janulevičiūtė, remdamasi šio fondo medžiaga, parašė dvi prisiminimų knygas apie neregę dainininkę Beatričę Grincevičiūtę: „Lapkričio Beatričė“ (2001), „Kas liko laiškuose: Beatričės Grincevičiūtės ir Juozo Urbšio laiškus pavarčius“ (2004).

Radus naujų dokumentų asmeninių archyvų fondas yra papildomas nauja medžiaga.

LAB kolektyvas yra dėkingas žmonėms, kurie padeda kaupti ir komplektuoti tifologinių dokumentų fondą.

Fondų apžvalga

F-A – Antanas Adomaitis.

Antanas Adomaitis (1916-01-09–1990-07-31) – kompozitorius, žurnalistas, literatas, pedagogas. Neregys.

Apžvalga. Būdamas šešerių metų apako po infekcinės ligos. Buvo vienas pirmųjų mokinių 1928 m. pradėjusiame veikti Kauno aklyjų institute. Visą gyvenimą domėjosi muzika, literatūra, aktyviai dirbo žurnalistinį darbą. Po Antrojo pasaulinio karo buvo pirmasis neregys, įgijęs aukštąjį išsilavinimą: Vilniaus konservatorijoje (dabar – Lietuvos muzikos ir teatro akademija) baigė chorinio dirigavimo specialybę. Gyvendamas Kaune vadovavo neregijų chorui ir keliems ansambliams. Su kolektyvais dalyvavo respublikinėse dainų šventėse. Jo kolektyvai buvo aukšto meninio lygio, tą liudija muzikologų atsiliepimai ir išlikę garso įrašai. Aktyviai reikėsi kaip kompozitorius, harmonizavo lietuvių liaudies dainas, kūrė dainas įvairiems kolektyvams. Reikšmingas jo darbas – neregio P. Daunio muzikinių kūrinių išsaugojimas. A. Adomaitis, turėdamas absoliučią muzikinę klausą, iš atminties atkūrė šio muzikanto kūrinius ir užrašė natas. Taip jis išsaugojo P. Daunio kūrinius, kuriuos ir dabar atlieka įvairūs kolektyvai. Išliekamąją vertę turi jo prisiminimų knyga „Mano draugai ir bičiuliai“, autentiškai parodanti Lietuvos neregijų gyvenimą nuo XX a. pradžios.

Po A. Adomaičio mirties jo turtingu ir gausiu palikimu susirūpino bičiuliai, žmona Živilė ir dukros Dainora bei Gintarė. Šio žmogaus palikimą, kuris turi išliekamąją vertę visai Lietuvos kultūrai, buvo nuspręsta perduoti nuolatos saugoti LAB. 2010 m. choro dirigentas, profesorius Jurijus Kalcas A. Adomaičio asmens archyvą papildė išsaugotais kompozitoriaus kūrinių ir perdavė bibliotekai įvairių muzikinių kūrinių natas.

Fonde saugoma:

- asmeniniai dokumentai,
- Adomaičiui rašyti laišakai,
- įvairūs rankraščiai (reginčiųjų ir Brailio raštu),
- Adomaičio straipsniai ir straipsniai apie jį,
- autorinių kūrinių natos (109 kūriniai),
- įvairūs sveikinimai, telegramos.

F-B – Ona Baltrušaitytė

Ona Baltrušaitytė (1901-03-17–1977-03-11) – literatė. Silpnaregė, senatvėje apako visiškai.

Apžvalga. Literatūra domėjosi nuo jaunų dienų, dar carinės Rusijos laikais baigė pradžios mokyklą, tačiau varganas gyvenimas literatūriniam gabumams pasirodyti neleido. Nuo 1946 m. rašė dienoraštį. 1961 m. jai

persikėlus gyventi į Trakus žurnalistai ir pedagogai pastebėjo jos literatūrinius gabumus, pasiūlė publikuoti kūrybą. Kūrė pasakas vaikams, eilėraščius, rašė nuotaikingas pjeses, intermedijas.

Fonde saugoma:

- kūryba (apsakymai, intermedijos, pasakos, eilėraščiai),
- dienoraštis.

F-1 – Leonarda Patašienė

Leonarda Kupčiūnaitė-Patašienė (1914-02-26–2007-01-06) – pedagogė, ilgametė Kauno aklųjų mokyklos darbuotoja, knygų apie aklųjų ir silpnaregių vaikų mokymą ir auklėjimą autorė. Reginti.

Apžvalga. Pedagogė, beveik ketvirtį amžiaus dirbo Kauno aklųjų mokykloje, daug dėmesio skyrė vaikų užimtumui ir darbiniam ugdymui. Įvairaus amžiaus moksleivius mokino megzti, siūti, nerti tinklus, gaminti įvairius daiktus iš popieriaus, ugdė buitinius įgūdžius. Sukaupė patirtį apibendrinavo, rašydavo straipsnius, knygas, dalyvaudavo įvairiose konferencijose, pasitarimuose. Išėjusi į užtarnautą poilsį nenutraukė ryšių su neregijų bendruomene, rašė knygas. Iki šiol populiarī jos knyga „Darbų ABC“ (1986). LR Prezidentas už nuopelnus Lietuvai 1998 m. liepos 1 d. dekretu L. Patašienę apdovanojo Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Gedimino ordino 1-ojo laipsnio medaliu. Sulaukusi garbingo amžiaus savo asmeninį archyvą ji padovanojo Lietuvos aklųjų bibliotekai.

Fonde saugoma:

- asmeniniai dokumentai,
- L. Patašienei rašyti laišškai,
- straipsnių ir knygų rankraščiai,
- įvairūs mokymo ir auklėjimo planai ir programos.

F2 – Povilas Vitkauskas

Povilas Vitkauskas (1930-10-31–1991-11-13) – istorikas, ilgametis Vilniaus universiteto dėstytojas, docentas, šioje įstaigoje dirbęs daugiau nei 30 metų, LAD aktyvistas. Neregys.

Apžvalga. Netrukus po istoriko P. Vitkausko mirties, 1992 m. pradžioje, jo asmeninius daiktus, dokumentus, laiškus, mokslinių darbų juodraščius ir kt. LAB saugoti perdavė našlė Vilhelmina Vitkauskienė. Sukaupti dokumentai atskleidžia sovietinio laikotarpio realijas, dviveidiškumą, parodo, kaip buvo dirbama, kaip veikė sovietinė propaganda, kaip buvo brukama marksistinė lenininė ideologija, ir istoriko vaidmuo tuo metu. Rašytinius dokumentus išsamiai papildė gausi ikonografinė medžiaga. P. Vitkauskas parašė straipsnių aklųjų švietimo klausimais.

Fonde saugoma:

- biografija,
- asmeniniai dokumentai,
- susirašinėjimas (laiškai, sveikinimų atvirukai),

- tarnybinė veikla Vilniaus valstybiniame universitete,
- veikla LAD,
- literatūros ir mokslo darbai,
- įvairūs spaudiniai.

F-3 – Alfonsas Valašinas

Alfonsas Valašinas (naudojo slapyvardžius – A. Pamūšis, A. Žydonietis) (1906-07-24–1997-05-15) – pedagogas, ilgametis Kauno aklųjų mokyklos vokiečių k. mokytojas, esant būtinybei dėstė anglų, prancūzų, esperanto k. Aklųjų švietimo klausimais parašė daugiau kaip 200 straipsnių, paruošė kelias knygas tiflologine tematika. Regintis.

Apžvalga. 1951–1978 m. dirbo Kauno aklųjų mokykloje. Iš pedagogų kolektyvo išsiskyrė erudicija, išprusimu ir kalbų mokėjimu, moksleivių buvo mylimas ir gerbiamas. Daug pasakodavo apie aklųjų gyvenimą ir jų pasiekimus užsienio šalyse, tai ypač domino vyresnių klasių moksleivius. Iš užsienio periodikos bei leidinių versdavo įvairią medžiagą šia tema ir publikuodavo įvairiuose Lietuvos periodiniuose leidiniuose. Į lietuvių kalbą išvertė kelias tiflologinės tematikos knygas. Parašė dvi knygas apie Kauno aklųjų mokyklą. Dalį savo asmeninio archyvo padovanojo LAB.

Fonde saugoma:

- straipsniai ir vertimai,
- teminių straipsnių rinkiniai apie neregius (lietuvių, rusų k.).

F-4 – Ona Vaisbutienė

Ona Ratkutė-Vaisbutienė (1913-11-19–2000-05-22) – pedagogė ilgametė Kauno aklųjų mokyklos mokytoja, jaunųjų gamtininkų ugdytoja. Reginti.

Apžvalga. 1943–1969 m. dirbo mokytoja Kauno aklųjų mokykloje, dėstė matematiką, biologiją. Buvo Jaunųjų gamtininkų būrelio vadovė. Mokykloje įkūrė gamtos kabinetą, nuoširdžiai jį puoselėjo. Šis kabinetas sulaukė išskirtinio dėmesio tarp moksleivių ir pedagogų. Nors tuo metu šalies mokyklose dar nebuvo įvesta kabinetinė mokymo sistema, bet jos ir kolegų pastangomis šį kabinetą aklųjų mokykla jau turėjo. Buvo sukaupta gausybė eksponatų, vaizdinių mokymo priemonių, paukščių bei žvėrelių iškamšų. Moksleiviai galėjo susipažinti ir rankomis liesti zylę ir žvirblį, voveraitę ir pelėdą, genį ir gervę, buvo net nuodingosios gyvatės iškamša. Taip pat čia buvo gausi naminių gyvulių maketų kolekcija bei natūralaus dydžio žmogaus skeletas. Pedagogė sukaupė praktinę darbo patirtį su neregiais moksleiviais noriai perduodavo jauniems kolegoms ir visiems besidomintiems. Spaudoje paskelbė straipsnių aklųjų mokymo klausimais. Šiaulių pedagoginio instituto (dabar – Šiaulių universitetas) tiflopedagogikos specialybės studentams skaitė paskaitas apie gamtos dėstymo specialiąją metodiką aklųjų mokyklose. LR Prezidentas už nuopelnus Lietuvai 1998 m. liepos 1 d.

dekretu O. Vaisbutienę apdovanojo Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Gedimino ordino 1-ojo laipsnio medaliu.

Fonde saugoma:

- asmeniniai dokumentai,
- O. Vaisbutienės straipsniai ir straipsniai apie ją,
- ikonografinė medžiaga.

F-5 – Mykolas Poznanskas

Mykolas Poznanskas (1924-01-06–2004-05-06) – ilgametis Lietuvos aklųjų draugijos pirmininkas, organizacijos gamybinės materialinės bazės puoselėtojas, pedagogas. Neregys.

Apžvalga. Po Antrojo pasaulinio karo buvo vienas aktyviausių LAD narių, organizacijos kūrėjų. Daugiau kaip 10 metų dirbo pedagoginį darbą Kauno aklųjų mokykloje, organizavo knygų perrašinėjimą į Brailio raštą. Vadovavo Kauno aklųjų įmonei. Nuo 1963 m. rugpjūčio iki 1986 m. pabaigos buvo LAD centro valdybos pirmininkas. Jam vadovaujant, nacionalinė neregijų organizacija labai sustiprėjo, padidėjo narių skaičius, sparčiai daugėjo organizacinės, gamybinės ir kultūrinės veiklos. Gamybinės įmonės dirbo pelningai, plėtėsi jų teritorijos, buvo statomi nauji gyvenamieji namai, poilsiavietės. Didelį dėmesį skyrė neregijų švietimo reikalams. M. Poznanskas ir jo veikla buvo žinomi ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje. Dalyvavo įvairiose konferencijose, pasitarimuose, palaikė glaudžius ryšius su kitų valstybių neregijų organizacijomis. Paskelbė keliolika straipsnių periodiniuose leidiniuose, parašė dvi prisiminimų knygas. 1996 m. liepos 2 d. dekretu Lietuvos Respublikos Prezidentas Mindaugo Valstybės (Lietuvos karaliaus Mindaugo karūnavimo) dienos proga už nuopelnus Lietuvai, jos ūkiui, kultūrai, mokslui ir švietimui apdovanojo Mykolą Poznanską – LAD veiklos puoselėtoją – Lietuvos Didžiojo Kunigaikščio Gedimino ordino 1-ojo laipsnio medaliu.

Fonde saugoma:

- asmeniniai dokumentai,
- įvairūs sveikinimai, padėkos,
- M. Poznanskui rašyti laišakai (įvairiomis kalbomis),
- asmeniniai apdovanojimai (raštai, ženkliukai, medaliai),
- ikonografija.

F-6 – Antanas Jonynas

Antanas Jonynas (1923-12-14–1976- 07-05) – rašytojas, Lietuvos rašytojų sąjungos narys, LAD kūrėjas po Antrojo pasaulinio karo. Neregys.

Apžvalga. A. Jonynas ankstyvoje jaunystėje neteko regos, nelengvai, bet susitaikė su likimo duotais išbandymais ir pasirinko aktyvaus žmogaus gyvenimo kelią. Paliko ryškų pėdsaką Lietuvos kultūriname ir literatūriniame gyvenime, daug nuveikė šalies neregijų

gerovei. Poetas dažnai gretino savo gyvenimą su dvikamieniu beržu: vienas kamienas – darbas LAD, kitas – rašytojo darbas. Sakydavo: „Dvyniai beržai, dvi atžalos, kurias išleido vienas kamienas – mano karšta ir nepasotinama meilė gyvenimui. Ir norėdamas aš negalėčiau atplėšti vienos kurios šių atžalų, lemtingai nesužalojęs savo prigimties.“ Po Antrojo pasaulinio karo jam buvo patikėtas atsakingas darbas: reikėjo atkurti Lietuvos aklujų organizacijos veiklą. 1944 m. spalio 4 d. jis paskiriamas LAD organizacinio biuro pirmininku. Su bendraminčiais organizavo Lietuvos neregijų suvažiavimus, rūpinosi jų buitimi, sociokultūrine ir gamybine veikla. Jis buvo labai aktyvus, išsiskyrė išprusimu ir toliaregiškumu, buvo tikras gerų darbų ir idėjų generatorius. 1949 m. A. Jonynas priimtas į Lietuvos rašytojų sąjungą. Tai pirmasis Lietuvos neregys, tapęs šios rašytojų bendrijos nariu. Jis užėmė atsakingas pareigas „Pergalės“, „Literatūros ir meno“, „Moksleivio“ redakcijose. Jo plunksnai priklausė per 20 originalių knygų. Taip pat jis yra keliolikos knygų bendraautoris ar sudarytojas. Kūryba buvo vertinama, jis yra gavęs įvairių premijų ir apdovanojimų. Rašytojo palikimas kruopščiai saugomas LAB.

Fonde saugoma:

- korespondencija (laiškai, sveikinimai A. Jonynui),
- įvairūs literatūriniai kūriniai (dalis jų Brailio raštu),
- Jonyno laiškai Juozapui Kairiui (Brailio raštu).

F7 – Beatričė Grincevičiūtė

Beatričė Grincevičiūtė (1911-11-28–1977-11-17) – dainininkė, aktyvi LAD narė. Neregė.

Apžvalga. Po dainininkės mirties jos sesuo Kristina Markevičienė stengėsi išsaugoti sukauptus dokumentus, korespondenciją ir muzikinius įrašus, inicijavo sukaupto paveldo perdavimą nuolatos saugoti LAB. Beatričės Grincevičiūtės muzikinė karjera truko ganėtinai ilgai – penkiasdešimt metų. Dainininkė turėjo savitą, labai lyrišką, subtiliai švelnų šviesaus tembro sopraną. Muzikos profesionalai ir kiti kultūros specialistai ją laiko kamerinio dainavimo pradininke mūsų šalyje. Jos atliekamos dainos buvo populiarios. Beatričės balsas skambėdavo ne tik per Lietuvos radiją: ji dažnai koncertuodavo visuomenei įvairiose šalies vietovėse – didžiuosiuose miestuose ir mažose gyvenvietėse. Pasirodydavo su įvairiais atlikėjais, bet dažniausiai su pianiste Halina Znaidzilauskaite ir aktoriumi Laimonu Noreika. B. Grincevičiūtė buvo aktyvi LAD narė. Apie B. Grincevičiūtę parašyta daug straipsnių, apybraižų, jai dedikuota keliolika eilėraščių. Apie artistę sukurti du dokumentiniai kino filmai, parašytos trys prisiminimų knygos. Šimtai jos įdainuotų dainų saugoma įvairių įstaigų fonotekose, archyvuose.

Fonde saugoma:

- dainininkės asmeniniai dokumentai,

- B. Grincevičiūtės laiškai reginčiųjų ir Brailio raštu,
- bičiulių laiškai dainininkei,
- profesinės veiklos dokumentai,
- B. Grincevičiūtės į lietuvių kalbą versti dainų tekstai,
- tekstai apie B. Grincevičiūtę,
- įvairūs garso įrašai.

F-8 – Povilas Četkauskas

Povilas Četkauskas (1904-06-03–1991-03-07) – choro dirigentas, pirmasis Lietuvoje profesionalus akordeonistas, akordeono vadovėlių autorius. Neregys, apako staiga 1947 m.

Apžvalga. P. Četkauskas, kaip ir visa gausi iš Aukštaitijos kilusi jo giminė, paliko ryškų pėdsaką Lietuvos muzikiniame, kultūriniame gyvenime. Tai žmogus, kuris pirmasis Lietuvoje išpopuliarino akordeoną – tapo pirmuoju profesionaliu akordeonistu šalyje. Be to, buvo puikus chorvedys, paliko gilų pėdsaką prieškario Lietuvos, ypač Klaipėdos krašto ir Mažosios Lietuvos, choriniame gyvenime, plėtojo ir populiarino chorinio dainavimo tradicijas Vakarų regione. Muzikologai P. Četkauską dažnai vadina Lietuvos akordeonistų patriarchu. Jo dėka šis instrumentas atkeliavo į Lietuvą ir tapo labai populiarius XX a. Jis pats yra sakęs, kad mokė apie 200 muzikantų groti šiuo instrumentu. 1947 m. P. Četkauskas staiga apako. Būdamas neregium išleido pirmuosius akordeono vadovėlius Lietuvoje: „Jaunasis akordeonistas“ (1952 m., pakartotinis leidimas – 1956 m.), „Akordeonistas“ (1958 m.). Iki gyvenimo pabaigos grojo akordeonu, koncertuodavo. 2004 m. P. Četkausko anūkė, kaunietė Laura Četkauskaitė išlikusius senelio palikimo dokumentus perdavė saugoti LAB.

Fonde saugoma:

- asmeniniai dokumentai,
- laiškai P. Četkauskui,
- straipsniai apie P. Četkauską,
- smulkioji spauda apie P. Četkauską muzikinę veiklą,
- muzikinių kūrinių natos.

F-9 – Juozas Marcinkus

Juozas Marcinkus (1928-11-22–2004-05-17) – rašytojas, Lietuvos rašytojų sąjungos narys, pedagogas, dainininkas, leidėjas. Neregys.

Apžvalga. Juozą Marcinkų galima lyginti su plačiašakiu ąžuolu – jo veikla buvo labai įvairi. Gyvenimo audros tą ąžuolą gana stipriai genėjo, bet tvirtybės nepalaužė. Trylikametis berniukas Antrojo pasaulinio karo metais susižeidė sprogmenimis, neteko dešinės rankos ir regos. Mokydamasis Kauno aklųjų mokykloje pradėjo dainuoti ir kurti literatūrinius kūrinius, su šiomis mūzomis nesiskyrė visą gyvenimą. Šiaulių pedagoginiame institute (dabar – Šiaulių universitetas) įgijo tiflopedagogo kvalifikaciją, kurį laiką

neregius mokė Brailio rašto. J. Marcinkus buvo ir sumanus gamybos vadovas, jam buvo patikėtos atsakingos pareigos, 1959–1982 m. buvo LAD Klaipėdos įmonės (dabar – UAB „Regseda“), direktoriumi. J. Marcinkus dažnai koncertuodavo su įvairiais kolektyvais, yra likusios keturios vinilinės plokštelės su jo dainuotomis dainomis, garso įrašai iš įvairių koncertų. Buvo aktyvus spaudos darbuotojas, parašė ir išleido 13 autorinių knygų. Nuo 1991 m. – Lietuvos rašytojų sąjungos narys. 1990 m. J. Marcinkus Klaipėdoje įsteigė privačią leidyklą „Eldija“, šiai leidyklai pats ir vadovavo iki pat mirties. Per keturiolika veiklos metų išleista daugiau kaip 150 knygų. Po kūrėjo mirties jo žmona Albina Mircinkienė dalį archyvo perdavė Lietuvos aklųjų bibliotekai. 1996 m. liepos 2 d. dekretu LR Prezidentas Algirdas Mykolas Brazauskas už nuopelnus Lietuvai Juozą Marcinkų apdovanojo Lietuvos Didžiojo Kunigaikščio Gedimino ordino 1-ojo laipsnio medaliu.

Fonde saugoma:

- asmeniniai dokumentai,
- literatūriniai užrašai Brailio raštu,
- apdovanojimai (garbės raštai, padėkos ir pan.),
- J. Marcinkaus laišakai ir laišakai jam.

F-10 – Lietuvos aklųjų draugijos (LAD) dokumentai (1962–1996 m.)

Apžvalga. 2006 m. LAB Tiflotyros skyriuje buvo tvarkomi ir peržiūrimi pagrindiniai fondai, stengtasi optimizuoti rankraštinių dokumentų apskaitą ir saugojimą. Nutarta LAD dokumentus (rankraščius ir mašinraščius) saugoti vienoje vietoje ir perkelti juos į asmeninių archyvų fondą, tvarkyti pagal šio fondo reikalavimus ir atitinkamus Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos nuostatus.

Fonde saugoma:

- LAD eksperimentinės įmonės tyrimų ir darbo ataskaitos (1969–1983),
- Tiflotyros centro steigimo klausimai (1965–1992),
- LAD susirašinėjimas su kitomis įstaigomis (1964–1968),
- M. Poznansko perdavimo aktai J. Dzidolikiui (1968–1996),
- LAD ryšiai su užsienio aklųjų draugijomis (1988–1992),
- LAD kultūros ir švietimo klausimai (1965–1967),
- LAD sporto klausimai ir meno saviveikla (1962–1968),
- Kauno GMK medžiaga (1968–1972),
- metodiniai nurodymai studentams (1972–1979) ir tiflologinės literatūros redakcijos dešimties metų darbo ataskaita (1967–1977),
- Panevėžio ir Šiaulių regos neįgaliųjų sveikatos tyrimai (1972–1975),
- LAD tarprajoninių valdybų medžiaga (1962–1965),
- žurnalo „Mūsų žodis“ redakcijos dokumentai (1972),
- LAD centro valdybos nutarimai (1968–1978).

F-11– Lietuvos aklujų ir silpnaregių sąjungos (LASS) 2006 m. centro tarybos dokumentai

Apžvalga. 2006 m. tvarkant ir peržiūrint pagrindinius LAB fondus nutarta LASS centro tarybos 2006 m. dokumentus saugoti vienoje vietoje ir perkelti juos į asmeninių archyvų fondą, tvarkyti pagal šio fondo reikalavimus ir atitinkamus Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos nuostatus.

Fonde saugoma:

- įvairių dokumentų projektai,
- LASS XVII suvažiavimo dokumentai ir jų projektai.

F-12 – Pranas Lapė

Pranas Lapė (1921-01-11–2010-01-13) – dailininkas, tapytojas, grafikas, pedagogas. Apako senatvėje.

Apžvalga. 1941–1943 m. studijavo Kauno taikomosios dailės institute. Baigiantis Antrajam pasauliniam karui pasitraukė į Vakarų Europą. Penkerius metus gyveno Švedijoje, toliau studijavo meną, mokyklose dėstė piešimą. 1949 m. persikėlė į JAV. Dirbo įvairiose leidyklose, iliustravo daugiau kaip 300 JAV ir lietuvių autorių knygų. Nuo 1955 m. dalyvavo įvairiose dailininkų parodose. 1998 m. grįžo į Lietuvą, gyveno Vilniuje. 2006 m. Vilniuje surengė didžiulę savo darbų parodą. Jo darbų turi Lietuvos nacionalinis muziejus. Grįžęs į Lietuvą bendravo su meno bendruomene, neregijų įstaigomis ir organizacijomis. 2006 m. dalį savo asmeninio archyvo perdavė LAB.

Fonde saugoma:

- biografiniai duomenys,
- asmeninė korespondencija,
- parodų bukletai.

F-13 – Antanas Grigutis

Antanas Grigutis (1923-06-11–2008-10-10) – socialinių mokslų daktaras, literatas, Lietuvos aklujų ir silpnaregių sąjungos veikėjas. Neregys.

Apžvalga. Antanas Grigutis – vienas aktyviausių pokario laikotarpio LAD veikėjų. Jis buvo organizacijos pirmininku, Vilniaus aklujų kombinato direktoriumi, vėliau aklujų spaustuvės direktoriumi; 1973–1987 m. – LAD centro valdybos Aklujų darbingumo atkūrimo ir įdarbinimo skyriaus viršininku, 1987–1998 m. dirbo LAB Lietuvos aklujų istorijos muziejaus vedėju. 1979 m. Maskvoje, Defektologijos mokslinio tyrimo institute, apgynė disertaciją „Sutrikusios regos asmenų profesinės darbinės veiklos išplėtojimas materialinės gamybos sferoje“. Ji 1993 m. nostrifikuota ir A. Grigučiui suteiktas socialinių mokslų daktaro laipsnis. Aklujų reabilitacijos klausimais išspausdino nemažai straipsnių. „Minties“ leidykla 1984 m. išleido jo autobiografinį pasakojimą – knygą „Keliai, mano keleliai“.

Fondas suformuotas remiantis paties A. Grigučio LAB Tiflotyros padaliniui perduotais dokumentais. Tai A. Grigučio asmeniniai dokumentai

(diplomas, mokslinio laipsnio nostrifikacijos pažymėjimas ir kt.), moksliniai ir literatūros darbai (disertacija, straipsniai, pranešimai, literatūrinė kūryba lietuvių ir rusų k.), įvairiomis progomis pasakytos kalbos.

Fonde saugoma:

- asmeniniai dokumentai,
- mokslinė ir literatūrinė medžiaga,
- sakytų kalbų ir pranešimų užrašai Brailio raštu,
- garso įrašai.

F-14 – Tiflografika. Tiflografikos plėtra Lietuvos aklųjų bibliotekoje (LAB)

Apžvalga. 2002–2009 m. dokumentai, susiję su reljefiškai iliustruotų knygų, skirtų akliesiems ir silpnaregiams vaikams, atsiradimu Lietuvoje ir jų kūrimo skatinimu, LAB įsijungus į ES kultūros programos „Kultūra“ remiamus tarptautinius projektus „Tactus“ (2003–2004) ir „Tiflo-tactus“ (2005–2007). Fondas chronologiškai atspindi LAB dalyvavimą „Tactus“ ir „Tiflo-Tactus“ projektuose. Tarp fonde saugomų daiktų yra: dokumentai apie 2005 m. rudenį paskelbtą pirmąjį liečiamųjų knygelių konkursą, 2006 m. LAB įvykusį tarptautinį seminarą „Tiflografika aklųjų bibliotekose“, 2007 m. Erfurte įvykusį praktinį tiflografikos seminarą, dalyvavimą 2007 m. liečiamųjų knygų konkurse Prancūzijoje, projekto „Tiflo-Tactus“ organizatorių parengtą leidinį – straipsnių rinkinį „Guidelineshow to make tactile illustrated books“ (liet. „Kaip gaminti reljefiškai iliustruotas knygas“), kuriame yra A. Gendvilienės (R. Januševičienės redaguotas) straipsnis anglų kalba, skirtas apžvelgti 50 metų tiflografikos Lietuvoje istoriją Archyvo fonde saugomas publikuoti parengtas straipsnis.

Fonde saugoma:

- laiškai,
- plakatai,
- lankstinukai,
- straipsniai,
- tarptautinių tiflografikos seminarų medžiaga,
- liečiamųjų knygų konkursų medžiaga.

F-15 – Tiflologijos, oftalmologijos ir meno premijų konkursų medžiaga

LAD (nuo 1989 m. lapkričio LASS – Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjunga), siekdama paskatinti mokslininkus, medicinos specialistus, meno ir kultūros darbuotojus domėtis neregiais, jų bendruomene, padėti spręsti jiems kylančias problemas, buvo įsteigusi tris kasmetinės premijas: Tiflologijos, Oftalmologijos ir Meno. Konkursai buvo skelbiami 1976–1991 m. 1992 m. pradžioje LASS tarybos prezidiumo nutarimu dėl sunkios organizacijos finansinės būklės konkursai neskelbiami.

Apžvalga. Fondas sudarytas iš dokumentų, kuriuos bibliotekai perdavė LAD. Saugomos 51 žmogaus dokumentų bylos, jose duomenys ir

dokumentai, kurių reikalauta pagal konkurso nuostatus. Dokumentų apimtys labai skirtingos – nuo 6 iki 303 lapų. Patys išsamiausi ir svarbiausi dokumentai buvo teikiami oftalmologijos premijai gauti – jas teikė akių ligų gydytojai. Meno premijai gauti pakakdavo pateikti asmens biografiją ir publikuotų kūrinių bibliografijos sąrašą. Konkursų nugalėtojai gaudavo solidžias pinigines premijas.

Fonde saugoma;

- 51 asmens bylos su konkursams pateiktais duomenimis.

F-16 – Pranas Daunys

Pranas Daunys (1900-09-16–1962-07-13), Lietuvos kariuomenės savanoris, organizuotos aklųjų veiklos ir švietimo pradininkas mūsų šalyje, literatas. Neregys.

Apžvalga. P. Daunys kovose už Lietuvos laisvę buvo sužeistas ir neteko regos, bet nepalūžo, buvo aktyvus žmogus. Rygos aklųjų institute išmokęs Brailio raštą, rūpinosi, kad ir Lietuvoje aklieji turėtų, kur mokytis. Brailio raštą pritaikė lietuvių kalbai. Jo ir bendraminčių iniciatyva 1927 m. įkurtas Kauno aklųjų institutas. Jis aktyviai dirbo ir žurnalistinį darbą. Daug rašė akliesiems ir kurčnebyliams aktualiais klausimais ir savo straipsnius skelbė įvairiuose periodiniuose leidiniuose. P. Daunys – pirmasis neregys, parašęs ir išleidęs tris savo kūrybos knygas. Mėgo muziką ir dainą, grojo kanklėmis ir fortepijonu. Buvo pirmasis muzikos mokytojas Kauno aklųjų institute. Tarpukariu P. Daunys buvo gerbiamas ir vertinamas, gerai žinomas visuomenėje. 1928 m. gegužės 15 d. už nuopelnus Lietuvai apdovanotas Vyčio Kryžiaus ordinu, taip pat dviem Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių ir Lietuvos Nepriklausomybės medaliais. Sovietų valdžios metais jis buvo ujamas, žeminamas, jo atliktus darbus stengtasi sumenkinti, išbraukti iš žmonių atminties. 1990 m. atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę P. Daunys buvo prisimintas ir jo nuveikti darbai vėl yra žinomi Lietuvoje ir už jos ribų. 2014 m. Kaune P. Dauniui pastatytas bronzinis atminimo paminklas.

Vienas pirmųjų Lietuvoje P. Daunio palikimu susirūpino socialinių mokslų daktaras Valentinas Vytautas Toločka. Jis ir jo žmona Stanislava Toločkienė 1962–2010 m. šiam fondui rinko medžiagą: jie įvairiuose Lietuvos archyvuose surado svarbių dokumentų apie P. Daunį, padarė jų nuorašus bei kopijas ir sudarė P. Daunio giminės medį.

Fonde saugoma:

- straipsnis, kaip V. V. Toločka kaupė ir sistemino P. Daunio archyvą,
- asmens dokumentai,
- darbinė veikla,
- biografija,
- laiškai ir laiškai jam,
- kūryba ir prisiminimai,

- P. Daunys kitų kūryboje,
- P. Daunio atminimo saugojimas.

F-17 – Juozapas Kairys

Juozapas Kairys (1938-06-20–2008-10-11) – choro dirigentas, kompozitorius, akordeonistas, Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos kultūrinės veiklos organizatorius ir populiarintojas. Neregys.

Apžvalga. J. Kairys, besimokydamas Kauno aklųjų mokykloje, jau garsėjo kaip gabus, absoliučią klausą turintis muzikantas. Grojo įvairiais muzikos instrumentais: klarnetu, saksofonu, akordeonu, pianinu. Dalyvavo įvairiuose moksleivių instrumentiniuose ansambliuose, vyresnėse klasėse jau vadovo mokyklos merginų vokaliniam ansambliui. 1970 m. baigė studijas ir gavo chorinio dirigavimo ir muzikos disciplinų dėstyto specialybės diplomą. Jam gyvenime teko dirbti įvairius darbus, jie visi buvo susiję su muzika ir kultūrine veikla. Jo iniciatyva įkurtas profesionalus Lietuvos aklųjų choras „Vilnius“. Sukūrė beveik 150 originalių kūrinių. Daugiau kaip 100 kūrinių harmonizavo. Išleido penkias savo originalių kūrinių natų knygas. Vieną jo kūrinių ypač išpopuliarino dainininkas Vladas Bagdonas. Tai tango „Iš tos nakties“ (žodžiai J. Macevičiaus). Šis tango dažnai skamba koncertuose ir per Lietuvos radiją. J. Kairys pavyzdinčiai tvarkė savo asmeninį archyvą, visos natos parašytos Brailio raštu, muzikos įrašai turėjo aiškią sistemą ir kruopščiai parašytą turinį.

1996 m. liepos 2 d. Lietuvos Respublikos Prezidentas už nuopelnus Lietuvai, jos kultūrai, mokslui ir švietimui Juozapą Kairį apdovanojo Lietuvos Didžiojo Kunigaikščio Gedimino ordino 1-ojo laipsnio medaliu.

Po kompozitoriaus mirties žmona Ina Kairienė perdavė dalį asmeninio archyvo saugoti bibliotekai.

Fonde saugoma:

- kūrinių natos Brailio raštu (pagrindinė fondo dalis),
- kalbų, straipsnių rankraščiai Brailio raštu.

Juozas Valentukevičius